

Na steljaraji.

Letošnja jesen se je komaj poznala od poletja, tako je bila prijetna. Ako ne bi prišlo z drevoja padati listje in žrni mecesnovi gozdovi ne rumeneti, ako ne bi kmetje prišli sejati oximine, striti ovc in pasti živino v obližju svojih domov, bi mislil zapozneli letovičar, sprehajajoč se po polju, da je še kje v avgustu. Dnevi so bili nenavadno solnčni in topli, slane še vedno ni bilo, darsi je kukavica kukala samo ob kveca in kmetje zaradi tega niso sejali mnogo ajde, kar so kdaj bridko obžalovali; ptice selivke so ostale dalje nego drugokrat, v domovini in še celo vrhovi kot so Plešivec in Pera, niso bili pokriti s snegom. Vmetom se je smejala kar samo od sebe; jeseni je namreč dela v izobilju in če bi bila ista še enkrat tako dolga, ga bi ne zmanjkalo.

Tako je šlo dalje in nekega dne - takole v začetku druge polovice meseca oktobra, je se je naš kraj zapibal v izredno žurnem petju. Tam pod Plešivcem sredi velikega, temnega gozda, iz katerega se je kadil bel dim visoko v zrak, je donelo petje in utanje, karčinski sredi dopoldneva, ves božji čas noter do trde noči. Kdor je bil bližje je slisal tudi, kako pokajo veje in s kako težnim (tomevom) jekom odmevajo ranjena debela noo-krog. "Steljaraja!" so rekli ljudje in moški in ženske so prišli šteti na prste, kam in na koliko krajev bodo vabljeni. Da, prišel je čas steljaraj, čas, v katerem si naši kmetje pripravljajo steljo za živino za celo zimno in če mogoče še za delje. Ta običaj je še ostanek starodavnega združnega življenja pri Slovencih v Horotanu. (Vmet ~~napravi~~ steljaraja) Do današnjega dne se je ohranil le na južnovzhodnem delu Horoške ob slo-jerski meji; pred kakimi petnajstimi leti je skoraj že popolnoma izginil, zdolnji čas pa se je v sled žalostnih gospodarskih razmer, pomanjkanje poslov in aličnih razpok, znova dvignil do prejšnje veljave. Vmet ~~napra-vi~~ steljarajo, povabi vse sorode, zname in prijatelje, katerim potem vrne z enako uslugo. Kmetje, ki imajo biko že celo leto spuščajo na račun steljaraje in ti steljarajevci se imenujejo: bikovci; plaminci, ki jemljejo od dolincev v pravo ovce in živino, jemljejo le pod pogojem, da se dolinci udeležijo steljaraje; ti se imenujejo kratko: ovčerci.

Vrni se torej vse na vrnilo. In sele tedaj, če to število nikakor ne ~~za-~~
 olostuje — kar je navadno —, najamejo kmetje navadnih delavcev. Tendar
 to nikdo ne smatra za dnino. Zanimivo je, da plarujejo najete vedno le
 po vrsti in sicer moške in ženske enako, dari so moške dnine navadno
 višje. Vse to se vrni jako slovesno in traja različno, meser dni in se dalje;
 ako je jesen lepa, se prične sele aradi oktobra, če kaže slabo, se začne ~~že~~
 tudi začetkom tega meseca. Nekateri kmetje imajo za ta dan določene stalne
 dneve, ki se jih drže brez opira na vreme. Tendar so ti redkejši. In Gvozdje,
 ki ves čas ne delajo drugega nego hodijo po stelah od hiše do hiše, so
 to ali dobri klesčevci ali tudi dobri peveci.

Tudi jaz sem se udeležil par stelj, toda ne toliko, kot sem
 pričakoval. Nekaj namreč je v moji orji posejani par tihil porotnikov,
 ki iz posebnih vzrokov ne prirejajo stelj in je torej nekaj dragocenih
 pilik brezkoristno odpadlo. Pravi vzrok pa je tišal drugje. Marikateri
 kmet se je praval za ušesi in tihtal, ali bi mi rekel ali ne.

„Ta delo je ... ne rečem nič. Ampak če to gotovo nas bo
 vse-popiral. Kaj praviš, stara!“ je hkal v zadregi in se obrnil k ženi.

Žena mu je prikemala in rekla: „Proč imaš! Veliko drugih
 se je že izpraznilo — Mica mi je povedala, da ne priolejo, ako pride on.
 Ono ti že rečem: se si ga navlečeš, mukujaj sam —!“

Kljub temu sem se udeležil par par slovesnih steljaraj;
 priznati sicer morem, da skokaj brez izjeme, kot bi kova, ali ovčere.
 Tendar me to ne ženira, da pripovedujem dalje. V nedeljo po maži me
 je zalotila kmetica Pokrovčica.

„Ali boš prišel v soboto?“ se mi je prismejala naproti. Pri Po-
 krovu je namreč steljaraja stalno v soboto po svetem Lukežu.

„V soboto pravite!“ sem rekel jaz. „Ali boste ktrve ali
 kremplje?“

„Oboje!“ mi priveri kremplje. „Kato mi je že naročilo, naj pri-
 ženem s seboj še enega ali dva, ker mislijo napraviti malo ^{obručnejše} ~~oče~~ nego
 običajno, v njeni posejini pa je že vse polbrano. Jaz sem sicer razumel
 stvar drugače, namreč: Poslužiti imaš dve ovci!“

Tega povabila sem bil izredno vesel. Že celo poletje sem se
 pripravejal na to steljarajo, od katere sem slišal pripovedovati
 že toliko lepega. Vedel sem, da mi ne odide, ker sem dal dve ovci

3.)

v parov. Steljaraje pri Sveti Pokrovi pristavajo med najrijajnejše v našem kraju; čez petdeset ljudi naženejo skupaj, lovijo najlepše puščjce, nato na veseljačijo medno, do drugega jutra. Šloh od planinske steljaraje imenitnejše, kot dolinske. Med teonom sem torej naprotil svojega prijatelja Franca in v soboto zjutraj sta odšla že ob treh, vsak z eno obrobrušeno sekirno za parom in z enim parom krempljev pod pazduho. Bilo je temno, a nebo je bilo jasno tja do obzorja, zvezde so sijale mimo in hladno na onračno zemljo, na vzhodu enako iskrene, kot na zahodu. Daleč za obzorjem je še počival prvi svet. Da sta se odpravila tako zgodaj, je bila vrsek precej vroč dolga pot in na bojazni, da bi ne došla zadnja, ali »prignala tele« kot pravijo. Kdor prižene »tele«, je v posmek vsem in otkler so skupaj, brizajo iz njega mace. Ker sta bila dolinska sta se še bolj požurila; plameni si ob tehnik prilikah še brez povoda dovolijo z dolinski marnikato kosmato. Medpotoma ~~sta~~ ~~postopala~~ je postunal Franc nekoliko vrispeti, hotel je, da bi se mu oglašil kak steljarajec, toda ni se odpral nihče, šele ko ~~pa~~ ~~u~~ sta bila midva že čisto blizu Pokrova, je odluhal nekdo tam pri tretjem rosedu. Točno ob štiri sta že vkorakala na Pokrovo dvorišče.

»Morda brva se celo prva?« je menil Franc zadovoljno, ker je bilo v hiši ne tiho; luč je sicer gorela, a glasu ni bilo od nikoder. Pred klevom je meju srečal gospodar s košem na hrbtu in z lučjo v rokah.

»Zgodnja sta, a prva nista!« je pozdravil lokar, kot znajo le plameni. Zdelo se mi je, da bi celo njemu ne bilo pres, ako bi bili dolinski prvi. »Krištanor sedi že od treh v sobi, volita mu delat obrušino.« Pogledal je po obzorju in menil, da sta prignala lepo vreme, koj zatem pa je izginil s košem v klev.

Sta sta v hišo. Krištanor je sedel na klopi pri ogromni, zeleni peči in kadil iz velike pipe. Bil je visok, krepak fant, znan kot pretepač. Na glavi je imel majhen, okrogel klobuk z mozganimi krivci, čepel mu je močno po strani. Poznala sta ga oba, klasi ni iz naše fare in tudi on ^{je} naju poznal, vendar ni dal takoj odgovora na naju pozdror. Počasi se je zgenil pokonu, pogledal naju

postami izpod naježenih obližij in neda bi prenehel puriti, je s kratkimi, suhi mi besedami izrazil začudenje, da sva midva tudi tukaj. In v svestu si svoje vzvišenosti je nutil dalje. Pri veliki, naravnost obsežni mizi v drugem kotu je sedel še en moški, katerega nama gospodar ni omenil, najbrž je prišel tik pred nama. Bil je večkor klapet kotkošnik, tudi plamenec in krušt kot Kristusov. S tem sta bila velika sovražnika in sta se že večkrat lašala, v sled tega sta se poradila tako daleč vasek sli. Midva wa se (poza) vredla nekako v sredo med njiju, vendar bližje mize nego peči. Tako smo molke sedeli nekaj časa, zarditi v svoje misli, slisalo se je le tikanje bele ure na zakajeni steni in enakomerno puhanje mračnega kadila pri peči. Ker sem bil jaz prvičkrat v tej hiši, sem si jo ogledal nekoliko natančneje. Bila je izredno velika, prava parna, a nizka, temnega, od starostavni raz se svetlo kajočega stropa, slonečega na ogromnem lesenem tramu, ki je poleg drugega novil še dve stolci, črni polici. Kaj je na njih mitem mogel razploiti, vendar se mi je zdela, da je posebn mnogo papirja. Da, pri Pokrovu so tako čarnike, to vem! Lesene stene so bile pobeljene, a je tanki omet že popolnoma porumenel. V spranje je bilo zabitih nekaj lesenih kaveljnov, na njih je viselo nekaj moške obleke in par starih vrvi in jermenov. Od obeh strani je sklepala obsežni prostor široka bukova klop. Na tej strani, kjer so vodila vrata v stransko sobo, sta stali dve postelji, pregrinjani z belima protoma in neravnansko ogromna omara. Drugega pohištva ni bilo notri.

V tem so se prišli skajati ljudje. Sprva so prihajali še poredkoma, kasneje pa je skoraj vstak hip vstopil kolo. Prišlo je tudi nekaj dolancev, nekateri v istem vojsku, kot midva s Francnom, nekateri pa so bili že sorodniki ali botri, ali že kako drugače v zvezi s hišo. Vmes je bilo že precej žensk, večinoma deklet. Zasedle so svoj prostor ob steni in mimo sedele na mestu. Dasi je bilo med moškimi olukajino število fantov, vendar res čar ni prišlo kateremu na misel, da bi jih šel dražiti. V sobi je postalo sušno. Tui so govorili med seboj, še ne preglasno, vendar vneto, drugi so sedeli molke in trudno zevali pred se, tretji so korakali po sobi sem in tja in se ustavljali z

beselelo zdaj pri tem, zdaj pri onem, večnega polovica pa je pušila tobak. Vso bi se je kadilo kot viračih, no je bila že okrnjena z odprtim ognjiščem v kotu. Če je vstopil nov stelarajec, ga sploh ni bilo mogoče poznati akori dem. Prisel je gospodar, pušila gospodinja,šla sta gor in dol, vožila tu in tam prijazno beselelo ter se znova vrnila za opravitki.

Nekoliko pred kajutikom je vstopil nekdo, ki je vzbudil splošno pozornost ter povzročil bučno veselost. Pokravorozed, (~~Kmet Věčko~~) mlad in zaljiv kmet Věčko, je bil to. Na levi nogi je imel obut velik škorenj, na desni pa le navadno leseno cohlo. Klokotala se mu je cela zoba.

Nekaka po peti uri je bil že kajutek. Čeravno se nismo bili vsi zbrani in je bila miza posebej velika - kar sem že prejemnil, smo vendar komaj pivali do nje. Po kupa smo sedeli okrog nje in vsak je bil vesel, če je ~~bil~~ dobil toliko prostora, da je dosegel z žlico v skledo. To pa je bilo za nekatere silno težavno, niso namreč imeli vsi dovolj dolge rok. Prva je od je bila z vinjaka juha s kruhom, druga krompirjev močnik s vinjakom mesaom, tretja, z glavnimi klasi porokavljena, rumeni lepo mastni struklji. Meni je najbolj dopadlo to, ker sta dva nosila sklede na mizo. (~~Ali so bile~~) Sklede so bile res velike, ali pa so bile resnično tako težke, da jim en sam ni bil kos, ne vem. Po kajutku smo se odpravili mi v gozd, ne opiraje se na zapoznele stelarajce, ki so se vedno dohajali od vseh strani. Zaljivci so bili iz njih noree ter jih obkladali s prsimi. Družba se jim je smejala, ne morda radi njih pristnosti ali odvetnosti, kar (~~viso~~) povečini niso bili, ampak vled slučajnega splošnega razpoloženja. Zunaj je bilo že mravno, vreeno pa se je pojavilo v naravi toliko jutranje svetlobe, da se je dala razbrati v dolini ležeča megla.

Zunaj pred hišo sta stala dva velika brusa, eden roven, drugi na nogarnico.

„Kolo želi brusiti!“ je zavpil gospodar. Takoj sta zaredi zveneti dve sekiri. Vendar pa je bilo orodje večinoma itak pripravljeno in nas v splošnem brušenje pravzaprav ni oviralo.

Gospodar je privlekel dve kengli mosta iz kleti, na klopi

6)
pred hišo pa sta že čakala dva nakopičena, ~~z~~ belo pogrnjena jerbasa.

„Dva, ki nemata težko, naj vžameta s seboj mošt, dva deklica pa kruh! Malojužino moramo spraviti za seboj!“ je ukazoval gospodar kričaje. Takoj sta se dva prišla moštu, obroje krepkih deklet pa je povrhlo jerbasa na glavi. Nkolo je napravil slortip. Pozval je gospodarja naj izbere druge nosarje, če hoče, da bomo pri mali južini imeli kaj piti, nakar je po dvorišču zadonel smeh.

„Zdaj pa gremo v božjem imenu!“ je vradiml gospodar in začel stopati navzgor proti lesi. „Vi se sicer nismo skupaj, pa ne manjka mnogo. Nas bodo že našli!“

Res nas je bila velika gruča in več nego deset ~~nas~~ jih gotovo ni manjkalo. Mnogo se jih je nam pridružilo neopazeno na dvorišču. Prišli smo se pomikati navkreber za gospodarjem. Deklet je bilo polje, smo šli v širokih tropah, ko pa smo prišli v goščo, smo se strnili v dolgo procesijo, uvrščeni v ~~o~~ko gozdno pot; ena tretjina izmed preko trideset moških je namreč nosila s seboj različno dolge lestve in že ti so karželi zelo dolgo vrsto. Zamolklo so gvenela kamenita tla po tistem, zmrzačenem gozdu v vedno bolj se zvijajoče jutro. Svet je bil vedno bolj strm in le počasi smo se pomikali naprej. Naposled smo se ustavili na mali gozjari v bregu, ki je bila popolnoma ravna in je spominjala na opuščeno ogljarsko selišče. Tu je rekel gospodar, bomo delali kupe. Bili smo torej na mestu, a se vedno ^{ne}na pravem. Zareti se mora vedno od vrha navzdol. Nosarji so torej odložili mošt in kruh in zopet smo šli dalje. Pot zdaj že ni bila več pot, ampak navadna planinska ovca, po kateri so nekdanj ogljarji spravljali les do ogljenic, a je tekom let zarasla z mi raznim grmičevjem. Šli smo prav do kraja, kamor je segala Pokrovova i morina. Tam smo obstali in tedaj je bil že ~~to~~ skoraj povsem dan. Gospodar nam je razdelil delo; tisti ki smo imeli krepplje in lestve, smo bili seveda odločeni za klesanje in sicer ~~ker~~ kreppljaci za višje in slabo

7).

obraslo dreve; tisti, ki so imeli samo sekire in potem oni, ki vledol starosti ali vrtenja v glavi niso bili sposobni zato, so bili obločeni za košute, to je: za trebljenje koste in grmovje po tleh, ženske pa seveda za ravnanje vej. Navezali smo si torej krepilje in previdno se okiraje naokrog, če ne preži kje orožnik na nas, smo se spravili na delo. Nekateri so se skušali, kolo bo prišel prvi najvišje. Vnejši plezalci se se kmalu zibali gor, pridi zelenih vej. Gospodar je gledal za njimi in ko se mu je zdelo dovolj visoko, jih je ustavil s klicem. Rekel je, da ne sme klestiti preveč v vrh, ker drevesu škodi. Bilo pa je že itak preveč.

Sekire so pričele peti svojo urodedolno pesem, veje so se majale, pokale, krhale se in s hrustom padale na tla; ~~zlat~~ zdrava, smolnata skorja lepši, slohki olebel je proteče drsnala pod ostrimi krepilji, olebla sama so ugovarjala proti temu z lastnimi glasovi, ali vi, če tako otožni in prosiči volnivi niso pomagali, veje so se v čedalje ogromnejših ropih valile na zemljo in jo pokrile z olebelo zeleno plastjo. Temna notranjščina gozda se je vedno bolj jasnila in tja, kamor že več let niso probrli solnčni žarki, se je zlataj smejala gola nebo. — Na steljarajah je navadno veaj do male južine nekoliko omirneje. Tako je bilo tudi na naši. Razen običajnega gozdnega zuma je bilo večji del tiho. Tu in tam je pač govoril košutnik s košutnikom, ali pa se je jezilo olekle, ker so bile veje preveč zmešane, razprošeni fantu se je gor v vrhu temnozeleni kope pri krasnem razgledu zasmejalo srce, da je dal svojim čutstvom ^{duška} jz lažnim viiskom, nekdo je celo začel zbijati dostope, ali vi ti poizkusi niso vzbudili splošnega razpoloženja, temveč so utihnili oramljeni. Zabučalo je le tečaj, ko se je prikazal zadnji steljarajec. Od vseh strani so mu klizali: Tele, tele! mnogi so z izpremenjenimi glasovi oponažali mlado, vekajoče tele. Dotičnik, neki prileten olvar se je brez vsakega odgovora brezbrizno spravil na delo. Oponašalce je to razjercilo in nekoliko osramočeni so utihnili.

Jutro se je že davno dvignilo nekam pod nebo in nastopil je solnčen, topel jesenski dan. Porod oborje se je ozvililo, iz štrkljer solnekanh vej se je pričela sediti smola ~~trajal se je čruti vroč gozd~~ ^{in duha} okiraje se je razgrela in postalo je vroče, tamboj, ker je tuda polno delo že samo gredo preko mere. Velika večna moč je slekla jopce in naplične bele, pirane in zakrpane srajce so se s klestiti v krepiljih, je namreč karpivo.

8.)

zabliškale v solmu, kakor o kresu. Ob enajstih pa je dol: na ravnici zastonel močan gospodarski klic. Klical je k mali južini. Ka hip se je glas brezpališno izgubil v širokem prostoru med obema vrhoma, nato je zopet zastonel v pobočju nasprotnega hriba, zopet tam zamrl in zaklical zopet na naši strani. Ti planinci, precej starejši ljudje imajo neverjetno sijajna grla, kadar jih slišim, se mi zdi, da se ne trese. Mlajši naraščaj ne kaže tiste moči.

Delo pa odmeva dalje, kot bi klica ne bil nihče slišal, zdi se celo, da zvone reke se umeje in vstrajneje. Tuoli govornjuna ni slišati nobenega. Gospodar iznova vpije.

„Le hitro, le hitro - o-o.“ Zadnji zlog zopet napolni ozračje.

Čadaj utihne nekaj sekund in tisti ki so prekinili, začnejo polglasno nagovarjati drug drugega. Polagoma prenehajo še ostali, le par jih vtrajno klesti dalje, ne zmeneč se za opomine svojih tovarišev niti za ponovno gospodarsko vpitje. Druge naposled zapusti potrpečljivost in začne se spuščati navzdol po drvi, kateri more vleče s seboj plastjo atelje. Spodaj na ravnici ima gospodar odgrnjen na obojestransko in vrak obliki kos kruha od navadnega pršničnega hlaba. V terto mi vmešanil obojenih alaric. Večina posede po tleh, nekateri pa jeolo stoje, tuoli so ženske ločene od moških. Gori v bregu pa se vedno poje nar reke, gospodar se prične glasno jecati, nekateri pa vpijejo, naj ostanejo gori. Sleknjici prisilejo tuoli oni, a z neumljivo slovesnimi sbraxi. Mikalo me je zvesleti, kaj so si domišljevali. Ko smo bili vsi skupaj, je nas gospodar preštel, bilo nas je dvainpetdeset, trideset moških in dvaindvajset žensk.

Pri jeoli je bilo že živahnije. Če pri oclitvi kruha se je povzpelo veselje do riska. Gospodar je zbral vse krajce od kruha in jih razdelil med nekatera dekleta. Krajci imajo pri ljudstvu nekak šaljiv pomen devisa. Dekleta so se smejala, dani jim reč morda ni bila po goodu, drugi smo se seveda nehalno rečali se bolj, posebno fantje, in nekdo je rekel:

„Če jih niso vredna, so jih pa potrebna.“

Deklet je bilo zelo število in začela so se brniti, pritegnile so jim še starejše ženske in naenkrat je bil ves ženski svet proti moškim. Bilo je mnogo prerokanja in mnogo smeha. Tako upeljano razpoloženje se ni več poleglo, če zaradi tega ne, ker je med nami kmalu začel krožiti mošt v želenem vrču. Govorilo se je vse križem in čedalje živahnije. Vsek je imel v redom pogovor, nekateri so besedovali v grupah, drugi po dva in dva skupaj, nekateri varno in mirno, drugi zopet oneto in glasno. Ker je

imel vrak polna usta, so mogli govorili skozi nos. Kmetje so se pečali z gospodarskimi stvarmi, o vremenu, o lezni kupčiji, o cenah telet in se jezili na leane tigorce, na živinke mešetarje, ki vižve na njih stvari. Naravnje so soglasno izjavili, da je dandanašnji na tem svetu prokleti. Potem so prišli ignora. Pomagalo jim je mnogo najzarijev, obvarjev in klapcev, venotar se je že v govoru poznalo, da ti niso pravi kmetje, klari so bili v (množ) mnenju (vsi) edin, tudi v tem, da so vrhok draginje dragi posli in oclavri in ne kmetje. Nekateri so naravnost ljali o dogodkih pretečenega tedna, o steljaraiah po okolici: koto jih je že delal, koto jih je br in kje jih sploh ne bo. (Hvalilo so steljaraia pri Janetu in Hocku) Blizu naju s Framnom so se pogovarjali o lovih. Tiščali so glave skupaj in Janetkov bene jem je neumorno pripovedoval, kako je pred par dnevi v čunem vrbu zalozoval (vendar lisico) neko lisico. Odzjutraj jo je zalozoval s tremi psi, zastražil in zamoril vse luknje naokrog, trikrat streljal na njo, a mu je vraketkrat odmevala pete.

"Po treh nočah je šla kot ludir!" je končal svojo zgodbo in takoj prišel obrubo o nekem zajcu. Meni se je zdelo dolgočasno, njegovi poslušalci pa so mu sledili z največjo pozornostjo, ter se zanimali za vsako brezpomembno kretanje preganjenih živali. Bili so to izključno lovci z ogromnimi težjimi repovi za klobuki. — Eni so zbijali čale sirove, neokusne žale z razližnim uspehom; nekateri pa se se niso zmenili za nič ter so molčali in mračno opazovali druge. Bivili so se izključno z jedjo in karneje stobakom. Med njimi je bil Krištanov Luka. Tak kot zjutraj pri peči je sedel zdaj na priletem stolu. Guizla ga je navzočnost ne ljubih oreh, med katerimi sta bila tudi mišva, Franom.

Ljudje so se natešili in tobakarji so prišli rikat ali pušiti tobak. V kosiarah je ostalo še mnogo kruha in gospodar je še vedno pomagal (okro) z njim okrog, ali brezuspešno. Vre pa je vedno umneje krožil iz roke v roko. Eno kangeljo je gospodar povernil že narobe, tudi drugo je že gibal močno na stran.

"Le pijte! Letos ga omamo, hvala Bogu!" In potem je povedal, da so ga natisnili tri deset polovnjakov. Nekateri so ga vprašali, koliko ga je odločil za danes.

"Koliko ga boste popili. Če ga zmanjka, odidem po drugega," je odvrnil gospodar.

"Potem pa le sem z njim!" so rekli nekateri, grabirni po vrhu;

drugi pa so se izprižili nekoliko lepše. Rekli so, da vlada peklenška vročina. Pa se jih je že od začetka vročito prično bavilo z vrčem. Mošt je učinkoval splošno, pri gotovih pa še posebej značilno, govorili so že kričaje ter gluho zuli predse; enim se je porinelo tudi na osteklenelih, topih očeh.

Po mali južini je odšel gos poslat s pravima kavgljama domov, drugi pa na delo. Trije obrvarji, med temi eden starec, so pričeli vlečiti steljo navzdol po dvici, spodaj so jo stirje hvaljali v kupe. Vlečenje je nevarno in zahteva posebne izkušnosti. Vrh dvice nalože velikanke kup stelje, takorvani "vlak", nato prime eden za najmočnejši dremelj na olnu in začne mlati. Ako gre trdo, mu pomagajo drugi. "Vlak" se prične gibati, leži navzdol in kmalu smuči po bliskovih. "Vlakar" ga mora voditi, da ne zaorje iz dvice v stran, poleg tega mora paziti tudi nase, da ne pride pod roke. V tem slučaju bi ga namreč popolnoma zmečkalo. Po jedi se je mnogo izpremenilo; prej je zvenel samo odmev dela, zdaj pa odmevajo po gozdu mnogoštevilni najrazličnejši sloveski glasovi, moški in ženski. Eni se smejejo ali kolnejo, drugi vprijejo z obreves na tla, ali stal kvišku, tretji brezvroška vprijejo: "Varokj!" to je: varuj se; fantje klapajo z dekleti, da se oženje omožene ženske na glas zgražajo nad propulstjo mlajšega sveta, vmes udarja, jo nekateri s sekirami po obrevesnih stekljah, da domi v taktu vales naokrog. Gozd in cela planina buči v tem odmevu. Krasno je in slovesno in vsak čuti v sebi nekaj prapničnega, vsak dela z veseljem. Naol nami se ~~se~~ meje brezoblačno, sinje nebo in solnični žarki se igrajo v opazju.

Dekleta so pozvala fante, naj vrisikajo. "Če morejo!" so rekle izzivalno.

"Pocakajte!" so rekli fantje; "kadar se nam bo zdelo, bomo že pričeli."

"Ker le znate ne! Pa se vrisikati ne!" so nagajala dalje.

"Pravimate!" so se jim hitro pridružili nekateri odrasli mošje in pričeli zabavljati, da redonji svet ne zna več ukati.

Kristanov je se je pridružil robato vrh smreke, neki drugi fant pa je zamisljivo pljunil črk iz ust in odšel:

"Zabavljanja in ovzenega kruha je kmalu dovolj!" Temu obrabljnemu dvortipu se ni nihče smejal in obotične je razočaran

Najlepša oekle, Kovačeva Mica se je pričela nagovarjati Gačnikovega Benca, ki je klestil nad njo, naj začne on. Benc je odvrnil, da naj zavriška najprej ona, on bo potem gotovo.

„Pa olajmo! Naj bo fonte vram, da smo me bolj nego oni!“ I temi beredami so pričele vikati vse križem. To ni bilo vriskanje v pravem pomenu besede in fontje so se pričele na glas zgrajati. Lami pa so se zmiraj odlagali. Naposled se je le odločil eden in zaukal. Zolaj se je odprlo vsem in začeli so vriskati kot za stavo; eni na tleh, drugi med plezanjem, tretji najvišje v vrhovih. Z višave je prišlo nekaj klobukov, tako so se napenjali. Raznovrstna zategli glasovi porameznih vriskalcev so se stili v en sam mogočen in nardusen vik. Razporedenje se je poleglo šele čez par minut. Na koncu je zaviskal že Krištof, njegov glas pa je bil tako neprijetno stozen, polit. Odlej vriskanje ni več utihnilo, vedno je ukal kolo, večkrat celo več nasukrat. In to se je ponavljalo v popolnosti. Sem in tje se je pojavilo tudi petje porameznika, tudi obel, tih grl, ali do skupnega nastopa se ni prišlo tako kmalu.

Med drugim so pričeli nekateri buti iz dolincev norce. Krištof in še par drugih se je slovesno pridružio, da grešer ne bodo obtili dolinci nobenega puščjca; Gačnikov Benc in Fraus pa sta se v imenu dolincev zaklela, da bo polovica puščjcev šla v dolino. sledilo je dolgo prerekanje in gorečnejši so se pričeli zmerjati; vrah je rekel, kar mu je prišlo na um. Vbruzgem aluščju bi kaj takega brezdomno privredlo do neželih posledic, danes pa je izključeno, nobeden se ne čuti napžaljenega in skuša prekositi svojega nasprotnika. Raznana Hojst mojstra v zmerjanju sta kmet Včko in Gačnikov Benc. Napadnje sta se le še sama obkladala s prorkami. Odmor je nastopil le, ko je obli v dolini zazvonilo polodne in je šivenov majer pričel moliti s pobožnim, pobitim glasom. Kmalu nato pa se je zgodilo nekaj izrednega.

Ravnokar sem bil oklestil visoko smreko in sem se spustil na tla, ko nenadoma zadoni kakih trideset korakov v stran od mene (~~strahomota~~) nečloveški, silno močan glas. Pogledam na ono stran in videl sem, kako je švignila človeška postava v goščo, se vedno rjoveč. Videl sem še, kako je zavtrkala med večerjem dolga moška vrzja, preparana z rokeo pentlja z dolgimi vrvji na hrbtu. (Krem se utegnul)

Preden sem se domislil, kaj je pravzaprav, je že zavrželo pred menoj in za menoj in s prestrašenim krikom: "Absajdarnik!" so se spustili moški in ženske v olir proti onemu mestu. Oni, ki so bili na deblu, so poskakali z lestev, ali so se po bliskovo potkuli na tla in pričeli teči za ostalimi, kričaje obupno:

"Absajdarnik! za vraga - držite ga!" Mnogi so tekli v krempljih in so si stem hamili (~~noge~~) noge, nekateri so pozabili odlo-
žiti sekire in so drveli z njimi, ali pa so jih grede pometali v stran. Ženske so klicale: "Absajdarnik!" in so vpile, kot bi se zgodila Bog ve kaka nevičra, nekaj jih je celo teklo za moškimi. Začela se je olirja gonja. Kar se je mi udeležilo, je prestrašeno pričakovalo ~~konec~~ konca. Vpiti se je vesno bolj oddaljevalo in slabele z vsakim tronu-
nutkom. Za nekaj časa je celo umolknilo, potem se je iznova oglasilo na oni strani globeli, v poborju nasprotnega hriba. Iz glasov se je (~~dalj~~) olirja gonja dobro zasledovati. Kadar so bili pregan-
jalci daleč za beguncem, je bilo tiho, kadar so mu bili bližje ali celo za petami, so zagнали olirji krik. Tudi begunec je tulil takrat. Končno se je obrnila sled proti dolini, kjer je polagoma vse utihnilo. Prvi zasle-
dovalci so se kmalu vrnili. Zaropljeni in razgreti so popadali po zem-
lji in so komaj odgovorili na vprašanje, da so večko in drugje ab-
sajdarniku vedno za petami. Brez ~~eno~~ uro pa so se vrnili tuoli-
ti, ali brez absajdarnika. Bili so oboje izmučeni in dolgo niso mogli z besedo na dan. Šele tedaj se je nekdo domislil, da mo-
ramo vendar pogledati, kaj je ponesel absajdarnik. Na mestu, kjer se je oglasil, so našli majhno raztrgano sajno. V njej je bilo kos
porvaljanega kolara, velik štrukelj, namožen s sajami, poln škri-
nelj ostudnih hlevskih muh, ~~in~~ v drobni steklenički je bila neka-
na tekotna vinske barve, v cikorni škatli je ležala prknjo-
na mis, čisto na omu pa je bil listek z besedomi: "Dobro tek!"
Po tem odkritju, kateremu je sledilo razburjeno zgražanje, se je
sklenilo, da pričakajo gospodarja, naj on ukrene, da se spravi
stvar tja, odkoder je. Nato (~~so se~~) so se zopet lotili dela, ki jo
počivalo celo uro.

Kaj pa je bilo pravzaprav? „Abšajdarnik“ je običaj, ki se vrši pri steljarajah, a samo tedaj, če delajo steljo pri dveh hišah na eno stran. Na eni steljaraji sklenejo, da pošljejo drugim abšajdarnika, ki sestoji iz najrazličnejših stvari: kot ostankov hrane i. t. d. Nosijo ga le najdržnejši in najurnejši moški. Marnikateri nosar se pri tem celo nasrmi, da vzbudi večjo pozornost. Steče si ruknjice, potegne svrajo iz za hlače in si jo prepara z barvanimi pasovi, gre pa lahko tudi navadno opravljen. Ko pride nosar na cilj, mora svoj prihod naznaniti s kričom, dostavitev ne velja, ako ne gre (skozi) dovolj blizu k steljarajcem, ali če izgine molče. Potem mora bežati na vso moč, najti če ga karledovski dobe, mu prede tuda. Vajajo ga po tleh, po blatu, oblivajo ga z vodo, sčegelajo ga s ob blaznosti in napadnje mu vržejo roke na hrbtu, v roke pa mu pritisolijo prinežen abšajdarnik. Takega narenejo nazaj med splošnim zasmehovanjem. Ako pa jim uteče, ga morajo sami dostaviti nazaj, če se morejo osmeriti pred celo okolico. Abšajdarnik vrniti je še hujše nego prvo. Na oni steljaraji namreč pazijo in stražijo na vseh koncih in krajih, in če vlove nosarja tam, se mu zgodi isto, kot v tem slučaju prvemu. Zaradi tega so pri vrnitvi olovčene nekatere olajšave, nosarju pri dohodu ni treba kričati; lahko pa se poslužijo pri tem tudi kakke tuje osebe, kakke berača ali popotnika, ki brez suma izvirne svoj pozor. Abšajdarnik je še v navadi tudi pri teritvi; tam pridejo v poštev zaveda ženske.

V tem slučaju smo ga morali mi vrniti. Do južine se je govorilo samo o (tem) abšajdarniku, o nosarju in o kričevni steljaraji, ki se je vršila tak tam. Voločilo pa se je šele pri južini, ki se je vršila ob obreh in se je od male južine razločevala toliko, da smo mesto navadnega priničnega kuka ječli kolace. Gospodar je obljubil tistemu goldinar, ki spravi abšajdarnik nazaj. Vse je kakalo napeto, kdo se bo oglašil, ženske in moške so opazovale fantke, ki so si v zadregi grizli ustne. Bisto gotovo bi se bil oglašal kateri, ko bi se nenadoma ne bil pojavil v ženski gručici star glas:

„Grem na jaz!“

Pomnila se je Ajtna Liza, nerluotna starka in na pol beračica. Bila je na glasu kot ~~se~~ vneta častilka mjuhanya. Izjavila je

že, ona ji je vreden goldinarček jako dobrodošel. Nekateri so jo glasno obdvovali in jo strašili s težko nalogo, večina pa je bila mnenja, da je ona hotela za to. Zdalj no je bila stvar že gotova so rekli mnogi, da bi ricer ali vni, ona pa tudi njej prvoščijo karlužka. Takoj po južini se je odpravila na pot. Vse se je pomimilo v prepričanju, da bo ona gotovo izvršila nalogo, saj je nedosegljivo prehanjena.

Kar se je godilo od južine do noči, je težko popisati. Razporežen je je namreč doseglo moj višek. Ljudje so postajali pijani, a so pili strastno dalje, toda ne več iz višev, ampak iz kangelj, katere sta dva vedno nosila po gorodu od osebe do osebe. Piti je moral vsak. Kdor je ni bil več v stanni primerno obvladati kangelj poroke, mu jo je držal norač. Nekateri so se vlesed prevelike pijanosti popolnoma onesvestili, ter so popadali po tleh, toda pili so še vedno. ~~Enač mu je nastavit cev na v usta in mu je kratkoma vli-val v grlo,~~ norača sta jim enostavno nastavljala cev v usta in jim vlivala v grla. Razume se, da ti tudi oklelali niso. Gospodar jim je odajal nekaj vzgled, nadel ricer mi, ali bil je čimdalje bolj živ in je venomer vpil: „Le pijte, le pijte!“ Mnogi so govorili o tridesetih polornjakih v kleti. Mnogi pa so kljub neugodnim okoliščinam ostali trezni, ali vsaj treznejši. In to gluščica vpitje. Takoj po južini so pričeli peti. Prva je še slo, da, prve pesmi so se pele navadnost izbrano. Peto jel je najmanj kakih dvajset gpl. Tako na primer ono:

Norje je au liep viecier . . .
Jutra br au zauber den .

ali ono:

Koro bo dečva tebe troštor,
Če te jaz zapustim brm . . .

Ki mogoče popisati kakimi občutki poslušna človek te zategle, v štiriglasno melodijo (z) strnjene zvoke, kako se tresejo, obigajo in padajo v ubranem soglasju. In pod tem vplivom začuti jasno, kako krasna je naša narodna pesem. Posebno tisti zategljaji, ki so jih prvi ponovljali po na kome vrake (kitič) vrste in so se pri tem napenjali dokler so imeli rane, tisti zategljaji, zamirajoči v dalji tam, kjer se je moški kalo označje z nebom, tisti zaostroženi zategljaji so bili nedosegljivo ubrani. Družba je pela navdušeno, neprisiljeno. Petje pa je bilo še dalje slabše. S tem nočem reči, da so se opijanili vi do nezmogljivosti. Manjše

število prelet, rojenih percev je bilo vedno v istem zapeti lepem pesem, toda opiti prvi so mislili, da brez njih ne gre ter so se udeležili vsakega poizkusa in ga pokvarili s svojimi pijanimi glasovi. Poleg so si domišljevali še neverjetno veliko važnost svoje udeležbe. Tako je postala lepa, ubiana pesem nemogoča. Zaradi tega so toli ko bolj ukali, celo taki, ki niso znali in bi trezni tega niholi ne storili, so se napenjali in ukali krupavo. Nekateri so kričali brez vsakega poudarka in se smejali brezmiselno; večar so se za hip vzopramili tudi tisti, ki so ležali v nepravosti, zavpili olivje in se zakrohotali, nato pa so zopet mrmraje umolknili. Tuoki govorilo se je kričaje. Snov je bila najrazplićnejša; ukala se je o stelji sami, o toku dela, o mošti, o absaj darniku, o prokleti strmimi, kjer nobena stopinja ni varna, dalje o Grafenauerju, o višjih političnih odnošajih v in izven dežele, o Srbiji in Rusiji, potem o judih, o žrnokoplovstvu, o solmu, luni in še o mnogem, mnogočem. Pri tem je prišlo parkrat do krega. Med tem so se motorili križem po bregu, prijemajoči tu in tam za delo. Fantje so se očitno približevali dekletom, lovili jih za roke in klafali brezramno. Stalno delalo jih je primeroma malo in še med temi je bilo največ žensk.

Delali smo do trie noči in končno je bila stelja skupaj, zvarnana in pokrita. Bilo je je dokaj velike skladi; jaz sem se čudil, da je kljub jaremu popolnovernu imelo delo vendar precejšen tek. Na ravnici smo nekoliko postali. Ošvenov majer se je odhvil in pomolil precej dolgo večerno molitev, v kateri se je opetovano zahvalil Bogu za današnji dan in želel križ božji dovršene mu delu. Nato smo se pričeli spravljati navzdol proti Pokrovu. ~~(Šlo je počasi) (One, ki se niso mogli spravljati)~~ (One, ki niso mogli iti sami, so vzeli druge pod pazduke in so jih vlekli za seboj. Šlo je počasi. V gorodu je bilo temno, tla povrhu silno skalnata in koreminasta. Par se jih je rohante hotelo po tleh. Šele spustaj na polju se je obrnilo na bolje. (Znamo) Znamo je žel vik in krík. Vrisk in petje je lučalo iz naril vrat. Par percem se je posrečilo neovirano zapeti par permi. Laken, hladni veter, ki je rezal preko gorovja dole po globeli, je odnašal glasove daleč tja po mračni dolinski krajini. Prišedri do oloma, smo se najprej umili v topli vodi, ki nas je že čakala v skafli v veži in pred hišo. Preden smo šli v hišo, so morali prvi na goropolarjovo izrečno željo še enkrat zapeti. Pomagal je tudi sam. Preden smo se mi spravili v sobo, je minilo dobre četrte ure. V sobi sem opazil izpremembo, postelji, ki sta bili zjutraj motri, sta izginili, na drugi strani pa se je regala

16)

belo pogrnjena miza iz enega kota v drugi kot; en konec je bil ooltočen za
ženske obrugi za moške. Pred večerjo je bivenov majer odmolil rožni venec;
nekateri so se protirili in ga nekaj časa motili z medklji rekoč, da naj moli
po večerji; on pa je molal brezobzirno dalje ter dokončal z besedami, da potem
nikče ne bo imel časa misliti na molitev.

Potem smo posedli za mizo in se pripravili k večerji. kmalu
 se je pričela polniti miza z jedmi. Prva „rikta“ (jeda) je bila juha, druga
 meso z zeljem, tretja topli ovirki, četrta štruklji, peta pečen riž, šesta prva
 vrsta krapov, sedma druga vrsta krapov, osmi na moštu in sladkorju kuhana
 jabolka, deveta, kuhani žepci in kohlji, deseta tretja vrsta krapov, enaj-
 sta „balja žekta“ nekake močnata jeda in tako in tako dalje. Vsek imen
 se ne spominjam, le to vem, da je bilo skupaj dvajset riht (in) ^{ne} ~~da~~ se je
 zadnja imenovala „florarji“ in da to ni bilo nič drugega ^{ne} ~~velika~~ skleda
 mlečne kave, v njej pa kot miš veliki, na maslu preženi močnati svitki.
 Prve skleda so se že nekatro praznile, vendar zmiraj slabše, preko deset
 dalje pa so ostajale vesno bolj polne in nazadnje so romale skoraj do-
 la polne ~~na~~ raz mizo, kljub temu, da so prigajali k jedi vsi domači,
 kljub temu, da nam je gospodar s par okroglimi poskočnicami ~~pre~~ ^{tek} voščil
~~dobro~~, kljub temu, da si je mnogo stelarajcev odjenjalo na prsu za par
 lukenj in si je odpelo glave; kljub vremu in temu so ostale skleda polne.
 Zakaj da kuhajo ob stelarajah toliko brez mero, ne vem, znano pa, da se
 hče takrat vsaka gospodinja izkazati in da na naslednjem (stelarjah) stelja-
 rah naravno tudi obravnavajo, kaj se je jedlo na tej in na oni v roščini.
 Okoli mize je že takoj od začetka krožil vrč. Včas se pijava mi
 vtela kot jeda.

Pri mizi so se odigravali zanimivi odlomki iz stelarajškega živaljenja. Lepri pol večerje, ki je trajala dobri dve uri, je bilo omizje že jako omočeno od ~~žganja~~ alkohola. In pri tem so mnogi, da mnogi, morje in ženske, pržali sami mase in so pili celo zlorabljata jedila. Grabili so z rokami po skledah, mazali se z masnimi rokami po obrazih, trgali si jedila iz ust ter metali poravnane kose v drug drugega. Po mizi, po stolih in po tleh se je razplivala juha in mošt, mnogo peciva se je porinilo in uničilo na neopristen način. Treznejši so se sicer zgražali,

toča njih ugovori so se izgubili v splošnem sumu. Povečini je gospodar zagodl na harmoniko in začel se je ples. Plesalo je z malimi izjemami vse, tudi stari ter taki ki niso znali in taki ki so sicer plesali ali omočeni po alkoholu niso obvladali nog. Večkrat se je bralil kakš par po tleh, preko njega so se prekopirali vselej že drugi; nekateri so razbijali z nogami po tleh, da se je stresala roba in cela hiša.

Kato je prišlo na vrsto kar je najimenitnejše na vrsti steljaraži, namreč lovčije „pušeljce“ (ropar). Vse ženske in precej moških se je odstranilo v vejo ali v stranjo sobo, ostali so se pripravili sreči robe. Prvi je prišel na vrsto gospodičinja pušelj. Gospodar je prinesel meter dolg, gladko očeju in snež brinjov oklestek s čopom zelenja na enem koncu, pomolil ga je moškim in ko se je prepričal, da ga drži dovolj rok, ga je izpustil in se umaknil. Tvor je hotel dobiti pušelj, je moral drugim iztrgati oklestek. Lovci so se pričeli ruvati med sabo; pomaknili so se k mizi, ali ok steni okrog in se zopet vrnili na srečo robe. Tedaj se ni bilo sapažiti posebnega ruvanja, vsak je hranil svojo moč za pozneje. Malo se je zdelo nekaterim premalenkostno in pričeli so s rolo. Zdaj se je gura sunkoma zagonjala sem in tja. Tako je šlo dalje. Nekateri so se že utrudili in so popustili, na njih mesta so stopili, ki so dolejš stali poleg in ohranili svojo moč za kasneje. Že večkrat se je zdelo, da ga bo odnesel ta ali oni, ali zopet se je obrnilo na drugo stran. Lovci so bili razprepljeni ^{dva} glavna tabora, v plamince in doline. Plaminci so se pridružili, da ga ne pustijo dolinem; partnat so navahili z rolo in ga jim skušali izviti, a zaman. Kato so zopet odjenjali in se počeli, obžeti za drevec. Isto so delali dolini. Konec se je odločilo za prve. Začeli so se tignati na žive in mrtve; slizala se je mušna ropčanje in škripanje zob, pokanje ugovor in oblike in tudi stokanje... potem pa se je oklestek zamajal nad glavami in kmet veselo, pozdravljen z vsklikom, je zavisknil. Ostali lovci so izmureni popadali po klopek.

Takoj nato mu je prinesla gospodičinja pušelj. Bil je krasen in mnogi so vzdihnili iznenadeno: lep, velik kolar z majhno smrečico v sredini; drevesje je bilo okimeno z ravnostnim piranim papirjem, po vejicah je viselo vse polno smok, popenjenih z zlatim papirjem, (za kome vejic ~~so bile pritrjene v krogu drobne bele svečice~~) na vrhu je bilo nataknjeno rokeče jabolko, v njem se je blestel srebrni denar, na vrhu pa se je prečerno zibal lep nageljnov in rožmarinov zoprek, povit z zlatim papirjem. Vse to pa se krasno blestelo in lesketalo v svetlikažočih plamenih tih drobnih belih, sveč, pritrjenih v krogu na kome vejic. (Vrednost) Kmet je viiskaje